

מערך שיעור פתיחה בנושא המשפחה

 **בוחרים
במשפחה**

מערך שיעור פתיחה לנושא המשפחה

פתיחה

מערך שיעור זה מהווה פתיחה לשיחה רחבה ומקיפה יותר שתתקיים בנושא. ייעודו המרכזי של השיעור הוא להציב בפני התלמיד את נושא המשפחה (שנתפס כרגיל ומוכן מאליו) בנושא מרכזי בחיים בכלל ובתרבות (פוסט)מודרנית בפרט, דרך הצבת המציאות בת זמננו, ומתוכה לעורר דיון על מהות וחשיבות המשפחה.

כמה דגשים חשובים :

- השיעור נבנה כך שיותאם לקשת רחבה של קהלי יעד. לכן על המחנך/ת לשים לב על פי ההיכרות עם התלמידים אלו מן המסרים/ המקורות/מובאות מתאימים יותר ואלו פחות. בשל כך, נעשה ניסיון לתת מניפה של מובאות וכן רבדים שונים של הסברים על מנת שכל מחנך יוכל לבחור במה להשתמש ובמה לא.
- זהו שיעור מבוא, וכזוה הוא לא נועד לפתוח את הסוגיות ה"קשות" לדיון. למשל, סוגיית הלהט"ב, שדוגמאות שקשורות אליה מובאות בשיעור, אך יש לשים לב שלא נכנסים לדיון על סוגיה זו אלא מזכירים אותה בהקשר של המהלך בשיעור.
- כיוון שהמסר בשיעור מדגיש את חשיבות המשפחה הבריאה ואף מזכיר כמה תופעות של משפחה שאינה כזו, מומלץ להיות ערים לרגישויות פרטיות שעלולות להתעורר אצל תלמידים מסוימים על רקע של סיפור משפחתי אישי, ועל פי זה לסייג או אפילו להימנע מלדבר על דוגמאות מסוימות בשיעור. (לדוגמה, אפילו ילד להורים גרושים יכול להיפגע ממסרים אם יוגשו בצורה לא רגישה).
- חשוב מאוד שהאווירה הכללית תהיה לא ל"הטיף" ו"להכתיב" מהי "המשפחה הנכונה" בדרך של "הנחתת" מקורות וכדומה, אלא באופן של הדגשת הצד הטבעי, הבריאה והמאושר שיצור חיבור של התלמיד ממקום נעים וחי ולא רק כי זה "חשוב ונכון" (וכפי שמודגש בסעיף 4 בשיעור).

מהלך השיעור

מטרה: התלמיד יכיר את חשיבותה וערכה של המשפחה וילמד לטהר את המושג מכל מיני עיוותים הקיימים בתרבות הפוסט מודרנית ביחס אליו.

1. פירוק מוסד המשפחה בתרבות ימינו -

1. נציב בפני התלמידים כמה תופעות שקורות בשנים האחרונות ומצביעות על פירוק מוסד המשפחה, תוך העלאת ספקות בצורך במוסד זה.

"בגיל 19 הבנתי שלעולם לא אהיה אימא"

דיאנה ידעה כבר בגיל 19 שהיא לא מעוניינת להביא ילדים לעולם. חברותיה, שהפכו עם השנים לאימהות, עדיין מתקשות להבין את החלטתה. מיכל הבינה שהיא אל-הורית כשהיתה בת 15. כולם חשבו שמדובר בגחמת נעורים, אבל גם בגיל 36 היא עומדת מאחורי החלטתה. ראיון

בשנים האחרונות אנחנו עדים לגל הולך וגדל של "אל-הוריים" (בני זוג או יחידים אשר בוחרים במודע שלא להיות הורים), כאשר המחקרים האחרונים בתחום מראים שבמדינות כמו דרום קוריאה 2 מתוך כל 10 דרום קוריאנים מעדיפים שלא להביא ילדים לעולם. מדובר ב-18% מהאוכלוסייה המקומית, ולמרות שזוה אולי נשמע כמו מספר נמוך, מדובר בלא מעט אנשים שפשוט לא רוצים או מעוניינים להיות הורים.

גם בישראל ניתן למצוא יותר ויותר קהילות של "אל-הוריים", חלקם נשואים, אבל רבים מהם עדיין רווקים

איך הסביבה שלך מגיבה לזה?

"הסביבה בעת האחרונה יותר מקבלת ומבינה. החברה שלנו מתפתחת והנושא הזה כבר יותר עולה בתקשורת. בישראל כמו בישראל, עדיין

יותר קשה לקבל את זה מכיוון שאנו מדינה מסורתית אשר מאדירה ומשבחת ומעודדת ילודה, בעוד שבאירופה להיות אל-הורי זה כבר מקובל מאוד. בהתחלה היו מעקמים לי את האף, אבל בזמן האחרון התגובות של האנשים הקרובים אליי יותר מחבקות ויש אפילו אימהות שפונות אליי ואומרות לי שהן מתחרטות על הבאת ילדיהן וחבל שהן לא היו מספיק אמיצות כדי לעמוד על שלהן".

למה בעצם החלטת שאת לא רוצה ילדים?

"אנשים מביאים ילדים ולא מבינים שזה דבר אגוצנטרי. הם חייבים מישהו שימשיך את זרעם ושמים כשהם יזדקנו, מישהו שידאג להם. אני לא תולה את האושר שלי באדם אחר וכמובן שלא בילד. העולם שלי מספיק עשיר ורחב ונפלא, ואין לי צורך לייצר תלות בילדים שימלאו את החלל הזה. אני מאמנת כושר אישית ואני מנהלת סטודיו שבבעלותי, ואני מספיק מוקפת באהבה ואנשים. מבחינתי, אם הבחירה היא בין להיות בזוגיות ולהביא ילדים מול להיות רווקה ללא זוגיות מבלי להביא ילדים, אני בוחרת ברווקות. זו האמת שלי. זה הקו האדום ואני לא מתכוונת לוותר על החופש שלי למען אף אדם או פעולה.

24 שעות • 28.01.2017

"אני שומעת אמירות כמו 'אישה בלי ילדים לא נחשבת'. מה זה השטויות האלה?"

בראיון חשוף לרגל זכייתה בפרס על תחקירה בנושא ילדי תימן החטופים, רינה מצליח מספרת לסמדר שיר על המכשולים שחווה בדרך למעלה כאישה מהפריפריה, מסבירה למה אין לה חרטות על כך שלא הביאה ילדים לעולם ומגלה מה דעתה על הכינוי "יאכנע" שהדביק הקולגה אהוד יערי לדנה וייס

ללא חופה וקידושין: עלייה של 30% במספר הזוגות שאינם מתחתנים

בתוך כשנתיים בלבד, זינק מספר הזוגות היהודים החיים ללא נישואין כהלכה, מ-65 אלף - ל-84 אלף, כך עולה ממחקר שערכה עמותת חדו"ש, בהתבסס על נתוני הלמ"ס. בשנת 2014 גדל מספר הזוגות היהודים החיים ללא חתונה

עולם הולך ונעלם? צילום: shutterstock

זואלה NEWS חדשות ספורט עסקים תרבות שופינג אוכל VOD קניון

עלייה במספר המתגרשים: ירושלים במקום הראשון, חצור אחרונה

10,841 זוגות התגרשו השנה, כך עולה מנתוני הנהלת בתי הדין הרבניים. תל אביב "זכתה" במקום השני במספר הגירושים, ועלייה גדולה נרשמה במספר הזוגות שנפרדו בערים החרדיות בני ברק ומודיעין עילית. עלייה גם במספר העגונות שקיבלו גט ביחס לשנה שעברה

מחקר: לאמהות חד הוריות טוב יותר בחיים

אם את בשנות ה-30 לחיך, לא נשואה וחושבת על הבאת ילד לעולם - מחקר חדש מגלה שחיך כאם חד הורית עשויים להיות טובים יותר משל אם נשואה. למעשה, איכות החיים של חד הוריות מבחירה גבוהה יותר כמעט בכל הפרמטרים. מצד שני, הן חוות יותר קשיים כלכליים ודווקא כמהות לשותף

יותר ויותר נשים בסוף שנות ה-30 לחייהן מחליטות להפוך לאמהות חד הוריות. השעון הביולוגי המתקתק, הכמיהה לילד, התנפצות הפנטזיה של המשפחה המסורתית (אמא, אבא, ילד) וההבנה שגם אם אין שותף זה אפשרי - כל אלה גורמים לנשים רבות בעולם ובישראל להחליט להביא ילד לעולם גם ללא בן זוג.

אם חד הורית מבחירה היא מי שבחרה לגדל את ילדיה מחוץ למסגרת הנישואים או מחוץ למסגרת זוגית חלופית.

ההחלטה ללדת ילד מחוץ לנישואים לא קלה ומלווה בלבטים רבים, אך היום צעד כזה כבר לא חריג בנוף החברתי. נשים מספרות על תהליך שאותו עוברות כמה חברות יחד. רבות מהן מכירות נשים חד הוריות ורואות שהדעות הקדומות רחוקות מהמציאות.

התפתחות טכנולוגיית הפרייה המודרנית, שמאפשרת לנשים להרות וללדת ילדים גם ללא התקשרות אינטימית עם בן זוג, לצד השתרשות של ערכים שדוגלים בשוויון זכויות ובהגשמה עצמית, ובמיוחד הגברת העצמאות הכלכלית והחברתית של הנשים - כל אלה השפיעו רבות על דפוסי המשפחה והנישואים בארץ ובעולם. נשים בעלות עצמאות כלכלית יכולות להרשות לעצמן להיות בררניות יותר בבחירת בן זוג, לעזוב נישואים כושלים ואף לגדל ילדים ללא נישואים.

2. דיון בעקבות המובאות הנ"ל: למה באמת צריך משפחה?

שאלות להכוונה:

מה תפקיד המשפחה? מה היא נותנת לאדם? מה חסר לאדם שאין לו משפחה? מדוע אנשים רוצים להקים משפחה?

סיכום - עד כמה משפחה חשובה וקריטית לחיי האדם?

נקודות להסברה בחשיבות המשפחה לאדם:

1. "לא טוב היות האדם לבדו" - א. האדם בטבעו יצור חברתי הזקוק לחברה וברובד הבסיסי למשפחה. ב. וכן מבחינה מהותית - האדם אינו פרט בודד ומנותק אלא חלק מכל המציאות, והמשפחה מהווה את הבחינה הראשונית של היציאה שלו מעצמו והחיבור לכלל (עם ישראל מוזכר תמיד "למשפחותם לבית אבותם").
2. חוסן אישי - הן לפי מקורותינו ולהבדיל לפי הספרות המקצועית, המשפחה, חום ההורים והתא המשפחתי משפיע על בניית האישיות באופן משמעותי וקריטי. גורם מרכזי למחלת הבדידות והדיכאון בדורנו הוא היחלשות התא המשפחתי.
3. חוסן חברתי ולאומי - העם מורכב ממשפחות, מבתים. ככל בית הגידול המשפחתי יותר בריא וחזק כך החברה והעם יותר יציבים וחזקים. במקום בו המוסד המשפחתי בהתפוררות הרי שכל החברה נחלשת ונפגעת מכך.
4. המשך שרשרת הדורות - הערכים העוברים מדור לדור מונחלים על ידי החינוך והאווירה בבית מאב לבן, מאם לילדיה. 'שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אימך'. כפי שבלייל הסדר יושבת המשפחה כולה ומתחברת לרשיה, כך למעשה בכל החיים הערכים הנוכחים בבית ובמשפחה מהווים צינור דרכו יונק הפרט את ערכי האומה העוברים מדור לדור.

2. עיוות מושג המשפחה - "משפחה חדשה" - האמנם זו משפחה?

1. נציג בפני התלמידים את הניסיונות "לעצב" את המשפחה מחדש ולטעון כי יש סוגי משפחות שונות ו"חדשות" -

דיעוה אחרונות העיתון של המדינה

אבא ואבא של שבת

קבלת השבת שנערכת בגני הילדים עוברת מתיחת פנים ברוח התקופה • עיריית תל-אביב ממליצה לערוך בגנים טקס מעודכן, שלא יגרום לילדים ממשפחות חד-מיניות להרגיש חריגים • מי אוהב את השבת? כולם, גם קהילת הלהט"ב. תמר טרבלסי חדד | כתבתנו לענייני חינוך

לא רק אבא ואמא של שבת – מעתה אימרו גם אבא ואבא או אמא ואמא של שבת: עיריית תל-אביב ממליצה לעדכן את טקס קבלת השבת המתקיים בגני הילדים העירוניים מדי יום שישי, ולגוון אותו כך שהילדים ייחשפו למודלים שונים של משפחות.

מדובר במהלך שמובילה העירייה על מנת לתת מענה לאלפי המשפחות הלהט"ביות המתגוררות בעיר. העירייה הקצתה לשם כך שני פסיכולוגים ייעודיים המנחים את הגנות וההורים ומנגישים את דרכי ההוראה וההתייחסות הכוללת למודלים שונים של "משפחה מודרנית".

מי מחליט מהי משפחה?

למרות ששיעור הגירושים עולה, משפחות של פרק ב' עדיין מקבלות פרצוף עקום מהחברה. כנראה שבישראל 2013 עדיין מתקשים לקבל את התפרקותה של המשפחה הקלאסית.

2. דיון - האם סוגי משפחות כאלו הם גם משפחה? מה ההבדל ביניהם לבין מה שאנו קוראים משפחה?

נסה להגיע לשתי מסקנות:

1. **מה נקודות ההבדל בין משפחה לבין צורות חיים אלו?** [נגד הטבע, חוסר יכולת להוליד ולהמשיך את הדורות הבאים, הנצחת מצבי נכות (חסר אבא/אמא) כלכתחילה,

2. **מה מניע את אלו שמנסים לטשטש את המשפחה הרגילה ו"להמציא" "משפחות" חדשות?** [אינדיבידואליזם, כניעה לתאוות ויצריות, חוסר אחריות לדורות הבאים, העדפת חופש ומימוש עצמי על פני כל ערך]

< כדאי להשתמש פה בהבחנה בין המושג משפחה - אבא אמא ילדים, לבין מושג של 'משקי בית' בהם יש כל מיני הרכבים שנבנו בכל מיני אופנים או נרכשו בכסף או בחוזה לצורך חיים משותפים אך לא משפחתיים.

<< אופציה למתודה-

המורה יכתוב על הלוח ערכים מפוזרים כמו: אחריות לאומית, המשכת הדורות, תאוה, סיפוק יצרי, דאגה לשלום הילדים, יציאה מהפרטיות, אגואיזם, חינוך לערכים, נתינה, האני, האנחנו, וכדומה.

ישאל את התלמידים מה לדעתם המתאים לערכי המשפחה הטבעית ומה מתאים למה שרוצים להציג כ"משפחות חדשות" ויעשה שתי טורים ויתאים כל דבר למקומו. (או שיקיף בצבע אחד קבוצה אחת ובצבע שני קבוצה שנייה וכד').

3. **מהות ותפקיד המשפחה במקורות -** "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" [בראשית ב' כ"ד]

רש"י: "לבשר אחד - הולד נוצר ע"י שניהם ושם נעשה בשרם אחד.

מלבי"ם: "...כֵּן כֵּל אָדָם בִּילְדוֹתוֹ יִדְבַק בְּאָבִיו וְאִמּוֹ, וְכַשִּׁיגְדֵל וְיִהְיֶה לְאִישׁ יַעֲזוּב אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְיִקַּח אִשָּׁה אֲשֶׁר עִמָּה יִבְנֶה לּוֹ בֵּית נְאֻמָּן בַּפֿ"ע וְיִדְבַק בָּהּ, כִּי הִיא חֲבֵרְתּוֹ וְעוֹזֵר כְּנַגְדּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד לְהִקְיָם זֶרַע לְקִיּוֹם הַמִּינִין".

רמב"ן: "...והנכון בעיני כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן אבל יבא הזכר על איזה נקבה שימצא וילכו להם ומפני זה אמר הכתוב בעבור שנקבת האדם היתה עצם מעצמיו ובשר מבשרו ודבק בה והיתה בחיקו כבשרו ויחפוץ בה להיותה תמיד עמו. וכאשר היה זה באדם הושם טבעו בתולדותיו להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהם עוזבים את אביהם ואת אמם ורואים את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד.. והנה יעזוב שאר אביו ואמו וקורבתם ויראה שאשתו קרובה לו מהם".

<< חיידוד העולה מהמקורות (כהכוונה ללימוד, הסיכום ייעשה בסעיף הבא):

1. התורה מציגה כטבע את הצורך של האדם להקים משפחה.
2. החיבור השלם שלהם - "בשר אחד". הוא דווקא בהמשכיות הדור הבא זה מוגדר כשיא החיבור.
3. במלבי"ם מודגש ש"היא חברתו ועוזר כנגדו", זה לא רק צורך והכרח אלא אושר, כיף ובטחון. וכן ברמב"ן "כבשרו, יחפוץ להיות איתה תמיד" - חיבור שלם שמגדיל את האדם מ'חצי בן אדם' לאדם שלם.

4. ברמב"ן - זה דוקא באדם ולא בחיה. כי העניין זה לא רק ההנאה הגופנית ואפילו לא רק המשך הקיום, אלא הדביקות וההשלמה שהאדם שואף לזה מפנימיותו.

4. 'לא כל הנוצץ - זהב' - חיי משפחה : מחויבות מעיקה או אושר

<< לאחר שנגענו בסגנונות חיים בעולם המודרני שפורצים את מסגרת המשפחה ומאידיך, הבאנו ממקורותינו בעניין, חשוב להתמודד עם הרגשה שיכולה להיווצר שהחיים 'פורקי העול' המשפחתי הם משוחררים וחופשיים יותר וממילא מאושרים יותר ולא כבולים לכל מיני הגדרות וכו'.

לכן חשוב להדגיש כי היחס שלנו למשפחה זה לא רק כי כל כתוב וכי זה "חשוב ונכון" אלא גם כי זה באמת מה שנותן לאדם את האושר והשלימות בחיים (ובאמיתות הדברים - ברור שזה נובע מזה).

ולצורך זה אפשר להשתמש במונחים הבאות שמלמדות אותנו שסגנון החיים ה"חופשי והמשוחרר" פעמים רבות בסוף מביא את האדם לעברי פי פחת ולחורבן החיים.

300 מיליון אנשים סובלים מדיכאון

ארגון הבריאות העולמי פרסם דוח חדש לפיו מספר האנשים הסובלים מדיכאון ברחבי העולם גדל ב-18% בעשור האחרון.

חדשות 2 | החדשות

עולם בדיכאון: ארגון הבריאות העולמי פרסם היום (חמישי) נתונים המצביעים על עלייה של 18 אחוזים במספר האנשים השרויים בדיכאון בעשור האחרון. על פי המספרים המעודכנים כ-332 מיליון בני אדם לקו בדיכאון בתקופה שנבדקה.

מגפת הבדידות

כל הוואטסאפ שבעולם לא יעזור: הבדידות היא המגפה של המאה ה-21. היא מזיקה לבריאות כמו עישון והשמנת יתר, ופוגעת בעיקר בצעירים. למה בני ה-20 של היום יותר בודדים מבני 60?

איילת רוזן | מגזין mako

אלה הנתונים: 40 אחוז מהאמריקאים הצהירו כי הם בודדים, פי שניים מאשר לפני 35 שנה. 16 אחוז מהאוסטרלים דיווחו על בדידות, והבודדים ביותר היו בני 30 ומטה. לשכת הסטטיסטיקה של ניו זילנד מצאה ש-40 אחוז מבני ה-29-15 במדינה חשו בדידות בחודש האחרון, יותר מכל קבוצת גיל אחרת. 60 אחוז מהצעירים הבריטים מרגישים בודדים, ובני ה-34-18 בבריטניה בודדים לעתים קרובות יותר מאשר בני 55 פלוס, ועוסקים בבדידות יותר מאשר פנסיונרים. גם בלי מחקרים, כל מי שהתקין את אפליקציית סיקרט בשבועות האחרונים ראה אותה עולה על גדותיה מווידויים על בדידות. באנגליה הבדידות כבר זכתה לשם "המגפה השקטה".

הכיניו הזה מדויק יותר ממה שאפשר לצפות: בדידות מכפילה את הסיכוי למוות מוקדם; היא קטלנית יותר מהשמנת יתר, והסיכון הבריאותי שהיא גורמת משתווה לסיכון הבריאותי שבעישון. הסיכוי של אדם בודד למות מוות מוקדם דומה לזה של אדם עני. "כמו כאב, רעב וצמא, בדידות היא אות ביולוגי", אמר בראיון לרשת איי.בי.סי ג'ון ט. קסיואפו, מחבר הספר בדידות: הטבע האנושי והצורך בקשר חברתי. "היא מזהירה אותנו שמהו מהותי להישרדות שלנו חסר".

"זו המחלה של המאה ה-21", מאשר דוד קורן, מנכ"ל עמותת ער"ן לעזרה ראשונה נפשית (1201 מכל טלפון), "אנחנו פוגשים אותה בכמויות מטורפות ומכל שכבות הגיל, גם מאנשים כמוני וכמוך. הם מספרים שלאף אחד לא אכפת מהם ושאינן להם עם מי לדבר, שואלים אם זה בסדר שיתקשרו גם מחר".

שילוב של נסיבות הפך את דור הצעירים של היום לדור הכי בודד בעולם. כדי להבין את זה צריך להעיף מבט בעוד כמה סטטיסטיקות: למשל, זה שמספר הרווקים בקרב האוכלוסיה היהודית בישראל בגיל 25-29 הכפיל את עצמו מאז שנות ה-70 - מ-28 ל-63 אחוז. מספר הרווקות שילש את עצמו, מ-13 ל-46 אחוז. הגיל בו אנחנו בוחרים להביא ילד לעולם עולה הרבה יותר מהר: בשנת 2002 הגיל הממוצע ללידה הראשונה היה

26; היום הוא כבר 27.3. בעולם של שעות עבודה הולכות ומתארכות, המשמעות היא הרבה שנים, פלוס מינוס עשור, לבד.

פייסבוק וואטסאפ, כמו שכולנו מרגישים, לא חבשו את הפצעים האלה, אלא העמיקו אותם. מחקרים הראו שאנשים המבלים שעות ארוכות בפייסבוק הם עצובים יותר.

"הבדידות שצעירים מדווחים עליה היא בדידות קיומית", מסבירה ד"ר רחלי ברקן, פסיכולוגית חברתית ומרצה במחלקה למנהל עסקים באוניברסיטת בן גוריון בנגב. "בדידות שמבטאת את הפער בין החלום שלהם, בין הפנטזיה שלהם לגבי מה אמור היה להיות, לבין חוסר היכולת שלהם להשיג אותה. את יכולה לראות את זה בשיעור ההתאבדויות העולה בחג המולד וחגיגות השנה החדשה. אנשים לא יותר בודדים אז מהרגיל, זה פשוט שהפער בין הפנטזיה שלהם על מה זה משפחה, חברים, אהבה, הפער בין מה זו הצלחה בעיניהם לבין החיים שהם חווים, יותר מובחן מהרגיל".

"לפעמים אני מצטערת שהתגרשתי"

"מאסתי בחיי הנישואים וחשבתי שבחוף מחכה לי אהבה סוערת. היום אני מבינה: אם רק הייתי מסכימה אז ללכת לייעוץ זוגי, אולי הייתי מאושרת היום וילדיי היו זוכים לגדול במשפחה שלמה"; סיפורים מהחיים

יש לי חברה ששוקלת עכשיו להתגרש, ואני כל הזמן אומרת לה: שלא תעזי לחזור על הטעות שלי. אל תפרקי משפחה רק כי את רוצה ריגושים, כי נמאס לך. אולי אפשר להתגבר על הקשיים? אולי יועץ זוגי טוב יוכל להזכיר לך למה בחרת בבעלך? להזכיר לכם את התקופות הטובות שלכם יחד, ואיך ניתן לשחזר אותן?

זה בעצם מה שאני רוצה להגיד: היום הכי קל להתגרש. אבל אסור לחשוב שזה לא ביג דיל, כי זה כן. זאת החלטה שלאחריה אין דרך חזרה, ולהיפרד תמיד אפשר. אבל לפני זה צריך לנסות לאחות, לחבר, במקום ישר לשבור את הכלים. התחושה הכי גדולה שמלווה אותי היום היא החמצה. החמצה על החיים שהיו יכולים להיות לי, החיים השקטים שהיו יכולים להמשיך לזרום על מי מנוחות, אם רק הייתי חושבת קצת. "סוף מעשה במחשבה תחילה".

5. חיבור המהלך וסיכום -

נסכם את חשיבות ערך המשפחה הן מצד קיום העולם והמשכת הדורות, והן מצד העברת הערכים והמסורת וזה במסגרת של מעטפת המשפחה שהיא חממה של בטחון ויציבות לאדם מהבחינות השונות. [וכן ניתן להוסיף - שהתא המשפחתי הוא המצב הראשוני שמוציא את האדם מפרטיותו ובדידותו אל מימד של כלל].

נסביר כי כחלק ממחלות האדם המודרני יש מגמה לפרק את מוסד המשפחה כתוצאה מהתמוטטות ערכים כללית מול ערך החופש (עד כדי הפקרות) והאינדיבידואליזם ששם את הפרט במרכז.

[מומלץ להשתמש בנקודות מתוך המאמר שבנספח בכדי לחדד את ההבדלים בין הערכים. ניתן גם לקחת חלקים מהמאמר ולקרוא יחד עם התלמידים]

בהמשך לכך, יש ניסיון להמציא "משפחות חדשות" שנותנות מענה לפרטיות וליצירות של האדם או מהוות 'משק בית' משותף אך הן רחוקות מאוד ממוסד המשפחה האמיתי שמחולל את כל הערכים הנ"ל, מחבר אותנו אל עברנו ועתידנו ומהווה אבן יסוד בבניין עם ישראל. ולבסוף, כפי שראינו גם מביאות לפשיטת רגל ולהתמוטטות של החיים הבריאים של האדם בעולם.

לכן, עלינו מוטל להרים את דגל המשפחה בגאון, ללמוד ולהעמיק בחשיבותה ולהיאבק על שמירתה.

נספח 1

מתוך מאמר של הרב חיים נבון (מקור ראשון, ב' כסלו תשע"ז)

ממה נובע השינוי המשמעותי כל כך במבנה המשפחה בעולם המערבי? מדובר במכלול של תהליכים: כלכליים, חברתיים וטכנולוגיים (למשל: החידושים המהפכניים בתחום אמצעי המניעה). אך חוקרים רבים טענו שהגורם העיקרי הוא תרבותי. הפילוסוף נביא הזעם, פרידריך ניטשה, קבע כי במאה העשרים תהפוך המשפחה בהדרגה לאוסף אקראי של אינדיבידואלים. כמו נבואות חורבן אחרות של ניטשה, גם זו החלה להתגשם. בשנת 1972 קבע בית המשפט העליון של ארצות הברית באופן חד-משמעי: "זוג נשוי אינו ישות עצמאית עם תודעה ולב משלה, אלא התאגדות של שני אינדיבידואלים". ככל שרואים את המשפחה כאוסף של אינדיבידואלים ולא כייחידה בסיסית שלמה, כך תהיה המשפחה שברירת יתר ונוטה יותר להתפרק.

להעצמת האינדיבידואליזם בתחום יחסי המשפחה יש השלכה ישירה על הילודה. כדי להחליט ללדת ילדים צריך אדם לחרוג אל מעבר לעצמו. מנקודת מבט אנוכית צרופה, גידול ילדים תובע קרבנות רבים, ודאי בטווח הקצר. ככל שמודגש הממד האינדיבידואלי, ככל שאדם בוחן בשבע עיניים כל מהלך משפחתי ובודק האם הוא יוסיף לו עונג או שמא דווקא יצמצם את חירותו והנאותיו, אין להתפלא על כך שיותר ויותר אנשים בוחרים ללדת פחות ופחות ילדים.

התרבות העכשווית נוטה לתאר את החברה בעבר ככופה וכדכאנית. כביכול, אנשים ונשים נאלצו פעם להיכבל למיטת סדום של "המשפחה המסורתית", גם כאשר זו לא התאימה להם. לעומת זאת, המודל המשפחתי הקלאסי מוצג היום כעוד אופציה לבחירה מתוך תפריט מגוון. אך הנתונים מראים שהמגוון הסגוני הזה מביא לעתים קרובות לתוצאות עגומות. ומה בנוגע לטענות כנגד "מוסד המשפחה המסורתית"? היהדות מאמינה, לא רק בהקשר הזה, שמוסדות אינם מחניקים את הרגש, אלא מספקים לו מסד בריא ונחוץ. על בסיס המוסדות הוותיקים הללו נוכל לאמץ את הטוב שבהתפתחויות החדשות, בלי להתמסר להשלכותיהן ההרסניות.

אנסה להציג ביתר פירוט את הטיעון הזה כפי שהוא משתקף בהגותו של הרב סלובייצ'יק. נדמה לי שהשקפתו על יסודות המשפחה יכולה לבאר את העוצמה שמגלה המשפחה היהודית בימינו - לפחות בישראל, מדינת היהודים. השקפתו יכולה גם לסייע לנו לבור את המיטב מתוך תרבות המערב העכשווית מבלי לאמץ את היסודות ההרסניים שבה.

אלטרנטיבה לחשיבה העכשווית

תפיסתו של הרב סלובייצ'יק בנוגע לזוגיות, מיניות, הולדה ומשפחה מציבה אלטרנטיבה חדשה וברורה לחשיבה העכשווית בנושאים אלו. במה נבדלת המשפחה שמתאר הרב סלובייצ'יק מדימוי המשפחה העכשווי?

1. **ייעוד לפני סיפוק** - כאשר עסק הרב סלובייצ'יק בנישואין, הוא פתח בשאלה הבאה: האם הנישואין יכולים להיות רק חגיגה רומנטית של אהבה זוגית? תשובתו הייתה שלילית: "הבעיה שבנישואין המודרניים נובעת מהדגשת היתר שמודגש יסוד הסובייקטיביות שבנישואין". בניגוד לגישה זו, הדגיש הרב כי שני האוהבים צריכים להתמסר יחדיו לייעוד המחייב (והמשמח!) של בריאת אדם חדש. ההתמסרות המשותפת הזו מעניקה ליחסיהם עוגן יציב ומוחלט. בייעוד המשותף הזה מתפתחת אהבתם.

חוקרים אמריקנים ציינו שאנשים נוטים כיום לראות את הנישואין כקשורים בעיקר במערכת היחסים הזוגית ובצורכיהם הרגשיים של האיש והאישה, ולא כמערכת הממוקדת בילדים ובגידולם. הרב סלובייצ'יק טען שגישה כזו תפגע בסופו של דבר גם במערכת היחסים הזוגית עצמה. הוא ראה במחויבות המשותפת לגידול הילדים מפתח להקהיית המתח שבין הממד המוסדי של הנישואין לבין הממד הרגשי שלהם. הנישואין כמוסד ממוקדים בהולדת ילדים. אך זו אינה רק משימה חברתית שהזוג מציית לה, אלא גם ייעוד רוחני, וגם ביטוי לרצון פנימי. הרצון הזה מלווה בסיפוק הרגשי העילאי שבהענקת אהבה.

2. **נאמנות כיסוד לאהבה** - המשפחה היהודית אינה מבוססת על מיצוי ההנאה האישית והסיפוק הפרטי, אלא על נאמנות הדדית של איש ואישה, של הורים וילדיהם. אי אפשר להציב את רגש האהבה הרומנטית כעמוד השדרה של הנישואין ושל המשפחה כולה. רגש הוא מטבעו סוער ומתחלף. מוסד המשפחה נשען על מסד של חובות הדדיות, הקודמות לרגשות. מחקרים סוציולוגיים רבים מציינים שהנישואין מתוארים בחברה העכשווית כשיא רגשי מסחרר ומתמיד, ועומדים על מחירה החברתי של התמונה המדומיינת הזו.

הנאמנות המשותפת של בני המשפחה זה לזה אינה באה על חשבון האהבה, אלא להפך. הנאמנות המשפחתית מייצרת מרחב בטוח של אמון, שבתוכו יכולה האהבה לשגשג. כאשר רגש האהבה צריך לשאת על גבו את הנישואין, הוא לעתים קורס תחת משאו ומתפורר. במקרים אחרים האהבה אינה מתייבשת, אלא להפך - היא עולה על גדותיה. אהבה שאין בה נאמנות עלולה לגאות ולהתפשט גם לבני זוג אחרים, מחוץ למסגרת הנישואין. גם בהקשר הזה, אין תחליף לנאמנות השומרת על האהבה הזוגית לבל תחרוג מגבולות הקשר הזוגי.

הנאמנות ההדדית מובילה לתפיסה שלפיה ברית הנישואין היא ביסודה ברית נצחית. האיש והאישה הנישאים מתמסרים יחדיו לייעוד ערכי משותף ונצחי. גירושין אינם אופציה שנמצאת תמיד על השולחן, אלא כיסא מפלט למקרה של קטסטרופה. בתוך אווירה כזו של ביטחון הדדי יכולה לצמוח האהבה ולשגשג.

3. **צמצום לפני מימוש עצמי** - כל מערכות היחסים של האדם, בייחוד האינטימיות והמשפחתיות, מתבססות על צמצום ועל פינוי מקום לאחר. מערכת יחסים טובה ובריאה היא מערכת יחסים מתגמלת. אך אדם שמנסה רק להפיק מן הקשר תועלת אישית יביא בכך לדעיכתו המהירה. קשר יציב ובריא מבוסס על הכרתו של כל אדם בגבולות אישיותו וקיומו. האדם הוא יצור סופי, והגבולות הם הנתון הבסיסי של קיומו. גדולתו של האדם מתבטאת לא ביכולתו למרוד בגבולותיו הטבעיים, אלא להפך: ביכולתו להציב לעצמו מרצון גבולות נוספים של איפוק וויתור.

טבע מושרש

4. **טבע ולא הבניה** - המשפחה האנושית מבוססת על יסוד טבעי עמוק ומושרש. המשיכה הגופנית בין אישה לאיש, הרצון העמוק להוליד ילדים, הזיקה שבין ההורים לילדיהם - כל אלו מעוגנים במקום ראשוני מאוד בקיומנו הביולוגי. במחשבה העכשווית על הנושאים הללו יש נטייה גוברת והולכת לטשטש את הממד הטבעי-ראשוני שביחסי זוגיות ומשפחה ולתלות את כל ביטוייהם בהבניה חברתית. מתבטאת כאן הנטייה הפוסט-מודרנית להתכחש למהויות טבעיות. הרב סולובייצ'יק דגל בנחרצות בדרך אחרת. הוא טען שכדי לגאול את יחסי הזוגיות והמשפחה, אסור למחוק את הממד הטבעי שלהם או לטשטש אותו, אלא לבנות עליו רובד נוסף של משמעות ערכית ורוחנית.

הטיעונים בדבר כוחה של ההבניה החברתית מנסים ליצור את הרושם שמערכות היחסים הראשוניות שלנו בתוך המשפחה הן גמישות ונזילות, ומעוצבות בכל חברה באופן שונה בתכלית. אך כבר בשנות העשרים של המאה הקודמת החלו סוציולוגים ואנתרופולוגים לגלות שיחסי המשפחה אינם כה גמישים ונזילים. המשפחות בתרבויות שונות ומגוונות ברחבי העולם הרבה יותר דומות זו לזו מכפי שניסו לטעון, למשל, הוגים מרקסיסטים.

חוקרים גילו קווים בסיסיים המשותפים לכל התרבויות האנושיות הרבות והמגוונות הידועות לנו. המכנה המשותף הזה כולל גם את מוסד המשפחה. ב"רשימת האוניברסלים האנושיים" שערך ופרסם פרופ' דונלד בראון נכללות התופעות הבאות, המשותפות לכל תרבות אנושית באשר היא: קודם כול - ואולי החשוב מכול - כל חברה אנושית הידועה לנו מורכבת ממשפחות. מעבר לכך, בכל חברה אנושית האם הביולוגית היא לרוב גם האם החברתית; האם חיה בדרך כלל עם בן זוג במשך גידול הילדים; יחסי מין צריכים להתקיים בדרך כלל בצנעה; המיניות צריכה להיות מוסדרת על ידי כללים ומגבלות, הכוללים את ערך הצניעות; יש לאסור גילוי עריות; ועוד כללים אוניברסליים באשר ליחסים שבין האיש לאישה ובין הורים לילדיהם. מכל המגוון העצום של חברות ושבטים הידועים לנו, בעבר ובהווה, יש רק קבוצה אחת שלא פיתחה מוסד נישואין: הקבוצה הזעירה של המוסו בסין.

הרב סולובייצ'יק לא יכול היה לחזות את התפתחות הגישות הפילוסופיות והחברתיות הרווחות במאה ה-21, ולכן מטבע הדברים הוא לא התייחס אליהן במישרין. אך הוא התייחס בנחרצות לצורך לכבד את הטבע ואת עובדותיו הבסיסיות, בהקשרים רבים ומגוונים. כך כתב הרב באריכות על זהות גברית וזהות נשית, שיש ביניהן הבדלים, אף שהן אינן זהויות נוקשות וחד-ממדיות.

פירוק של המכלול

5. **זוגיות, מיניות והולדה** - המיניות משותפת לכל עולם החי. כדי לרומם את המיניות האנושית עליה להיות חלק ממכלול, שיש בו זוגיות, מיניות והולדה. מוסד הנישואין התיך את הרכיבים הללו למכלול אחד. התורה לימדה אותנו: "וַיִּבְרַךְ בְּאַשְׁתּוֹ וַהֲיֵי לְבָשָׂר אֶחָד" (בראשית ב, כד). הפרשנים מסבירים את הביטוי "בשר אחד" כמייצג את הילד שנוצר מתוך שני הוריו, או את יחסי המין שהביאו להולדה, או את הקשר הנפשי ההדוק שבין האיש והאישה. הפירושים הללו אינם מוציאים זה את זה; שלושת הממדים הללו מתכנסים לתוך הזוגיות הממוסדת במסגרת נישואין.

החברה המערבית של העשורים האחרונים מפרקת את המכלול הזה למרכיביו השונים. אנו פוגשים יותר ויותר מיניות ללא שאיפה להולדה ומיניות ללא זוגיות. ניתוק יחסי המין מהמסגרת של זוגיות קבועה, כמו גם ניתוקם מן השאיפה להוליד ילדים, עקרו את המיניות מהקשר המשפחתי. לפי מושגיו של הרב סולובייצ'יק, יש בתופעה הזו ויתור על האפשרות לגאול את המיניות. אי אפשר להגזים בהשלכותיהם של התהליכים הללו. עליהם יש להוסיף תהליך שלישי, משמעותי לא פחות, והוא התהליך של ניתוק ההולדה מן הזוגיות, היינו: אישה היולדת תינוק בלי שהיא נמצאת במערכת יחסים זוגית עם אביו.

הקוטע הראשון - יחסי מין אקראיים ללא זוגיות - הוא כניעה לחלק הירוד שבאישיותנו. במקום לגאול את המיניות, במקום שהמיניות תהיה כוח מניע לקשר עמוק בין איש ואישה, היא הופכת לניצול הדדי, כאשר שני יצורים מפיקים עונג גופני זה מגופו של זה. חברה שאינה מעריכה כמעט שום סוג של איפוק מיני קושרת את המיניות רק לכוחות היצריים שבתוכנו. יתר על כן: המיניות איבדה את אופייה האינטימי והפכה למקדם מכירות, לסחורה המוצגת בראש חוצות.

הקוטע השני הוא האפשרות של חיים מיניים וזוגיים תוך הימנעות מכוונת ומתמדת מהעמדת צאצאים. במדינות המערב אפשר למצוא כיום זוגות רבים שבחרים מרצון להימנע כליל מהולדת ילדים. חיים כאלו מתמקדים בהווה ולא בעתיד, וחומסים מבני הזוג את העשרת הקשר ביניהם, בהתמסרות ליעוד משותף.

הקוטע השלישי הוא הולדה ללא זוגיות משותפת של אבי הילד ואמו. הולדה כזו מוותרת מלכתחילה על העוצמה המיוחדת שיש בהורות זוגית.

במוסד המשפחה, אהבת ההורים זה לזה ואף משיכתם ההדדית מעשירות את מסירותם לילדיהם. באופן משלים, ההתמסרות ליעוד המשותף של גידול הילדים וחינוכם מוסיפה רובדי עומק לאהבת האיש והאישה.

כמובן, מאז ומעולם היו משפחות רבות שבהן האב והאם הביולוגיים לא גידלו יחד את ילדיהם. אך בעבר זו הייתה טרגדיה חריגה. כיום, האפשרות להוליד ילד מחוץ למסגרת זוגית כלשהי נתפסת כנורמטיבית יותר ויותר, כאופציה ראויה לכתחילה ולא כטרגדיה.

הרס בזמן קצר

יש הדוחים את הביקורת השמרנית על הקריסה העכשווית של המשפחה בטענה שיש בה סתירה פנימית. מצד אחד, השמרנים מראים עד כמה המשפחה האינדיבידואליסטית היא הרסנית וחסרת יציבות; מצד שני, הם מראים עד כמה הדפוס החדש הזה חדר עמוק לכל מרחבי חיינו. אך אם התבנית החדשה של יחסי המשפחה היא כה עקרה ולא יציבה, איך היא מצליחה לחדור עמוק כל כך, במשך זמן כה רב, לכל העולם המערבי ואף הרבה מעבר לו?

התשובה היא שקל להרוס וקשה לבנות. המשפחה הרוסית הייתה ידועה עד תחילת המאה העשרים כמשפחה גדולה, חזקה ויציבה. כאשר עלו הקומוניסטים לשלטון ברוסיה בשנת 1917, הם החלו לפעול נגד מוסד המשפחה המסורתית. חמש שנים לאחר מכן כבר נמצאו ברוסיה שבעה מיליון ילדים חסרי בית. השלטון הקומוניסטי לא הציע דפוס משפחתי או חברתי בר-קיום, והוא אכן התמוטט לאחר שבעים שנה.

האם יש עדיין תקווה למשפחה? אינני חושב שהדפוס המערבי העכשווי של יחסי משפחה יוכל לשרוד. הוא מקשה על צמיחתן של משפחות בריאות ויציבות, ולפיכך על קיומה של חברה בריאה ויציבה. אך שנים רבות עלולות לחלוף עד שיינטש הניסוי הזה, וקשה לחזות עד היכן עלול להגיע הנוק שייגרם לחברה ולמשפחה בתקופה הזו.

נספח 2

הראי"ה קוק זצ"ל, אורות ישראל ותחייתו סעיף כו

"האמון המשפחתי הוא תולדה והמשכה קוית מאותה האמונה הגדולה השרויה בעומק האהבה, הפועלת ברוח חיים בשכל עליון ומפואר, בסדר והתאמה בכללות המון היצורים והעולמים כולם. המעילה המשפחתית היא מעילה מהרסת את האשיות המעמידות את היצירה וכחותיה בעולם הכללי, לשכלל את העולם המעשי הרוחני.

העולם הולך ותועה בנתיבותיו, אבל מבקש הוא את האמון האלהי, את הנתיב של אור החיים, ובא יבא האור, והתכן בבנין משפחתי בין ד' אל העולם ובין כל מעשיו יופיע על ידי התגלות אמונת אמון, אשר בישראל מאז היא אצורה, "וארשתוך לי לעולם, וארשתוך לי בצדק ובמשפט, בחסד וברחמים. וארשתוך לי באמונה וידעת את ד'". האמון המשפחתי בהבנתו ובשכלולו יסוב ויעבור את כל גבוליו וימצא את משקלו הנכון בכל הערכים היחשויים, ימצא את מעמדו הישר הבלתי מעול בין איש לאיש, בין שכיר לשוכרו בין עובד לנותן עבודה, בין חכמי חידות לעמלי כפים, בין עמים רבים, בין יושבי אקלימים ומדינות שונות, בין התביעות הבשריות לתביעות הנשמתיות אשר לאדם, בין האדם ובין כל היצור, בין חיי שעה לחיי עולם, בין הכל אל הכל. "

